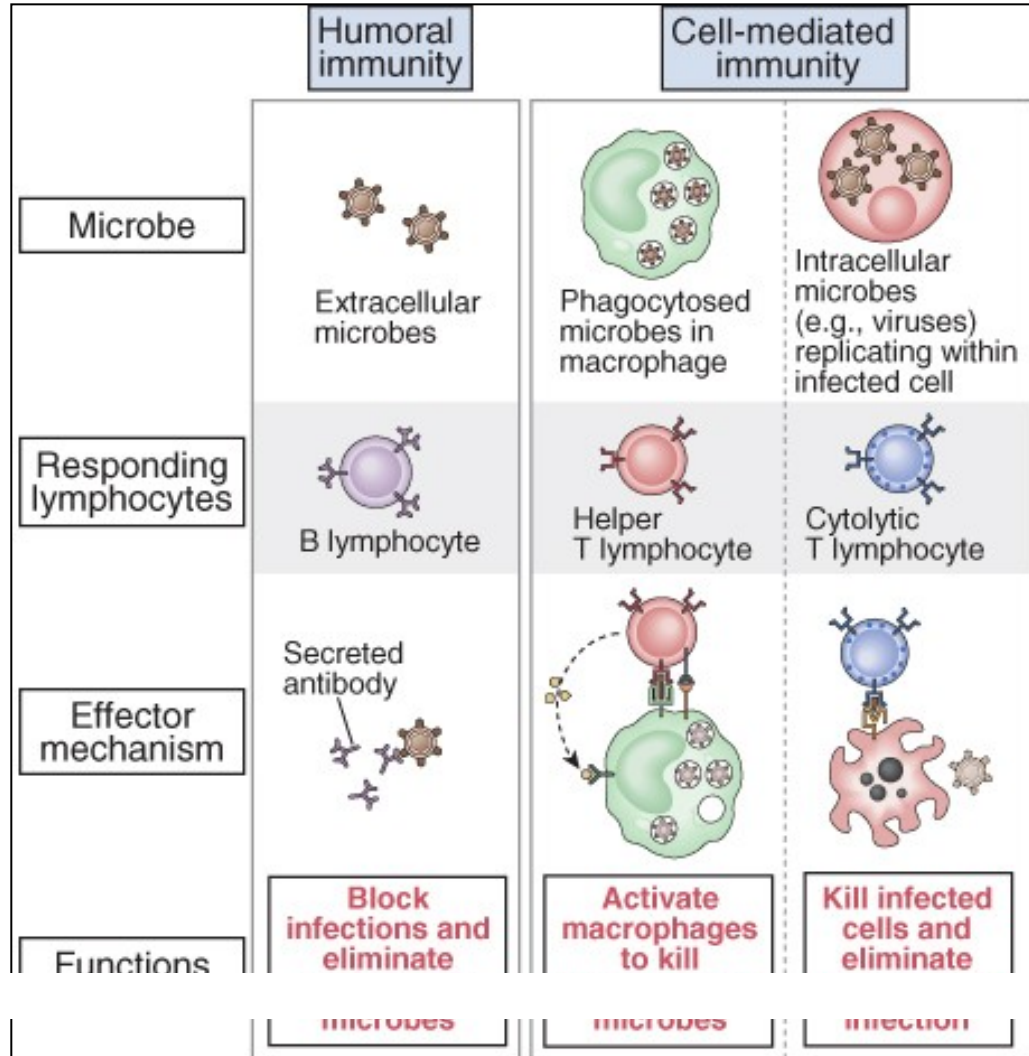


Mechanismy specifické buněčné imunity

Jiří Litzman

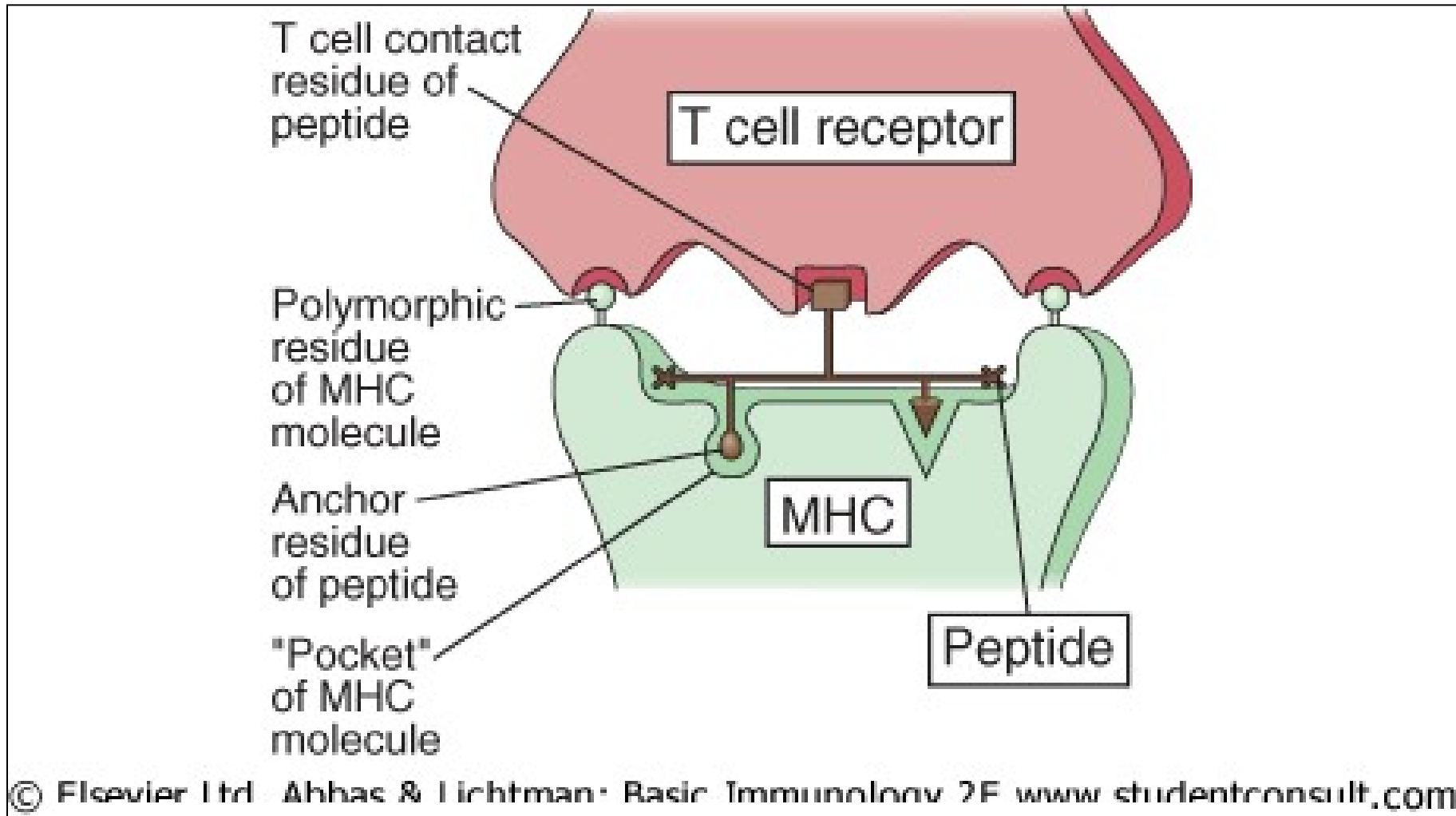
Dvě větve adaptivní imunity



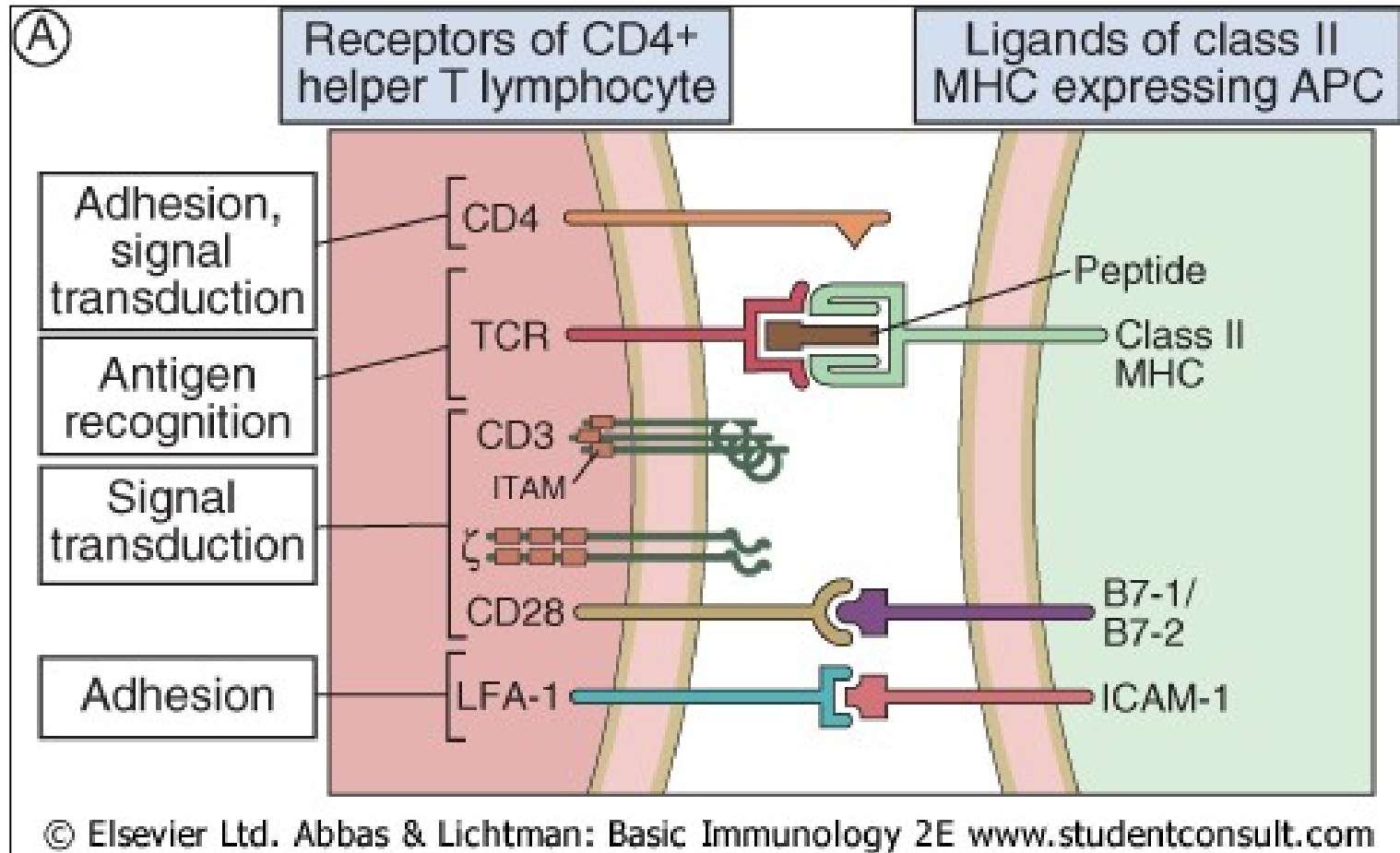
Aktivace T-lymfocytů

- T-lymfocyty mohou být stimulován pouze komplexy antigen-HLA.
- HLA antigeny musí být stejné, jaké má příslušný konkrétní jedinec = fenomén HLA restrikce.

Interakce mezi TCR a komplexem HLA-polypeptid



Povrchové struktury T-lymfocytů a jejich ligandy



Thymová výchova T-lymfocytů

- Pozitivní selekce buněk reagujících s nízkou afinitou s HLA antigeny na povrchu antigen-prezentujících buněk. Probíhá v kortikální oblasti. Zajišťuje přežití jen těch thymocytů, které později rozpoznají komplex antigen-HLA.
- Negativní selekce – apoptózou hynou thymocyty reagující s vysokou afinitou s komplexem HLA-autoantigeny. Probíhá zejména v subkortikální oblasti thymu. Zajišťuje odstranění autorektivních klonů.
- V průběhu obou procesů hyne více než 85% thymocytů.

Vývoj lymfocytů v thymu

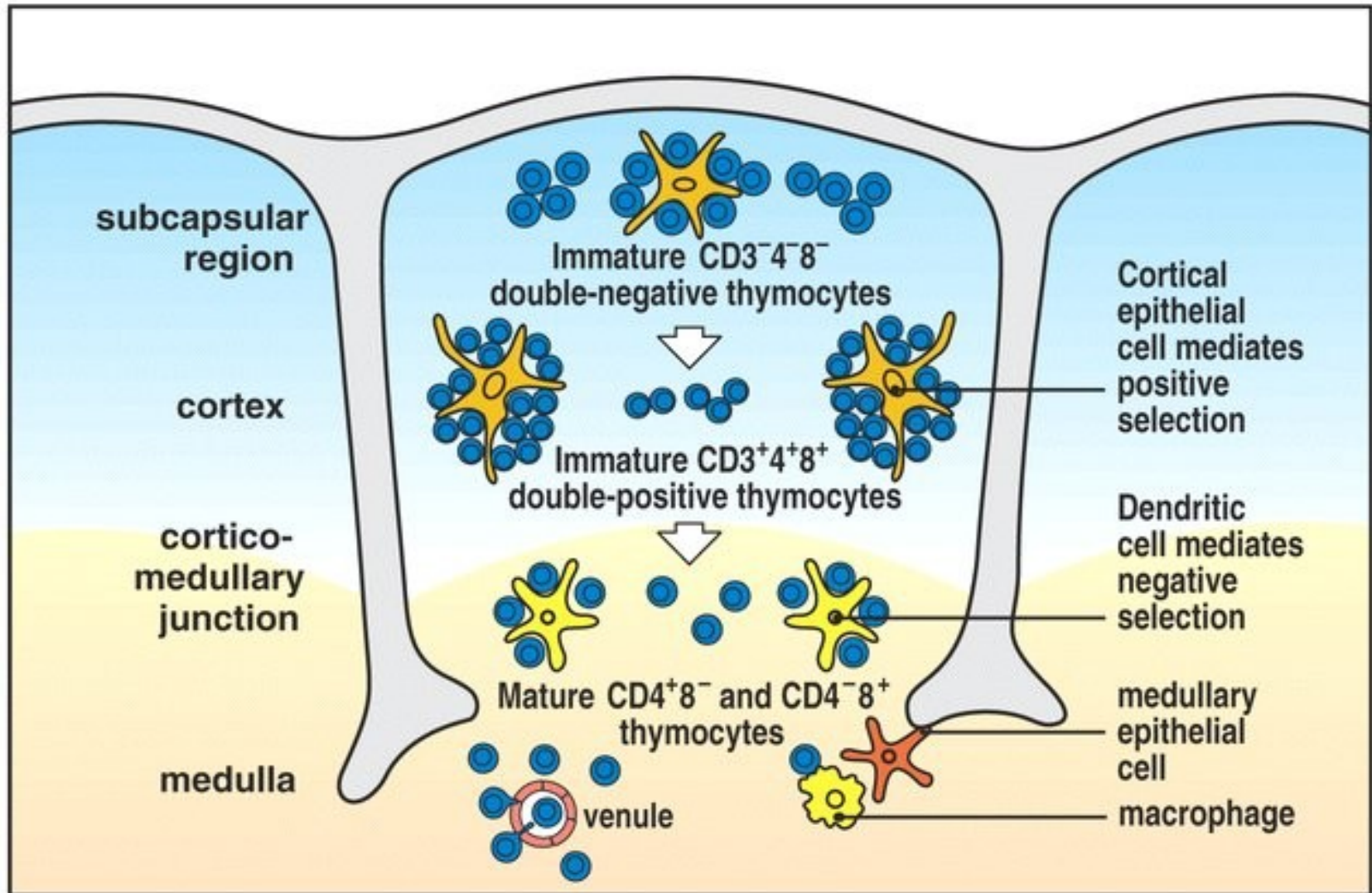
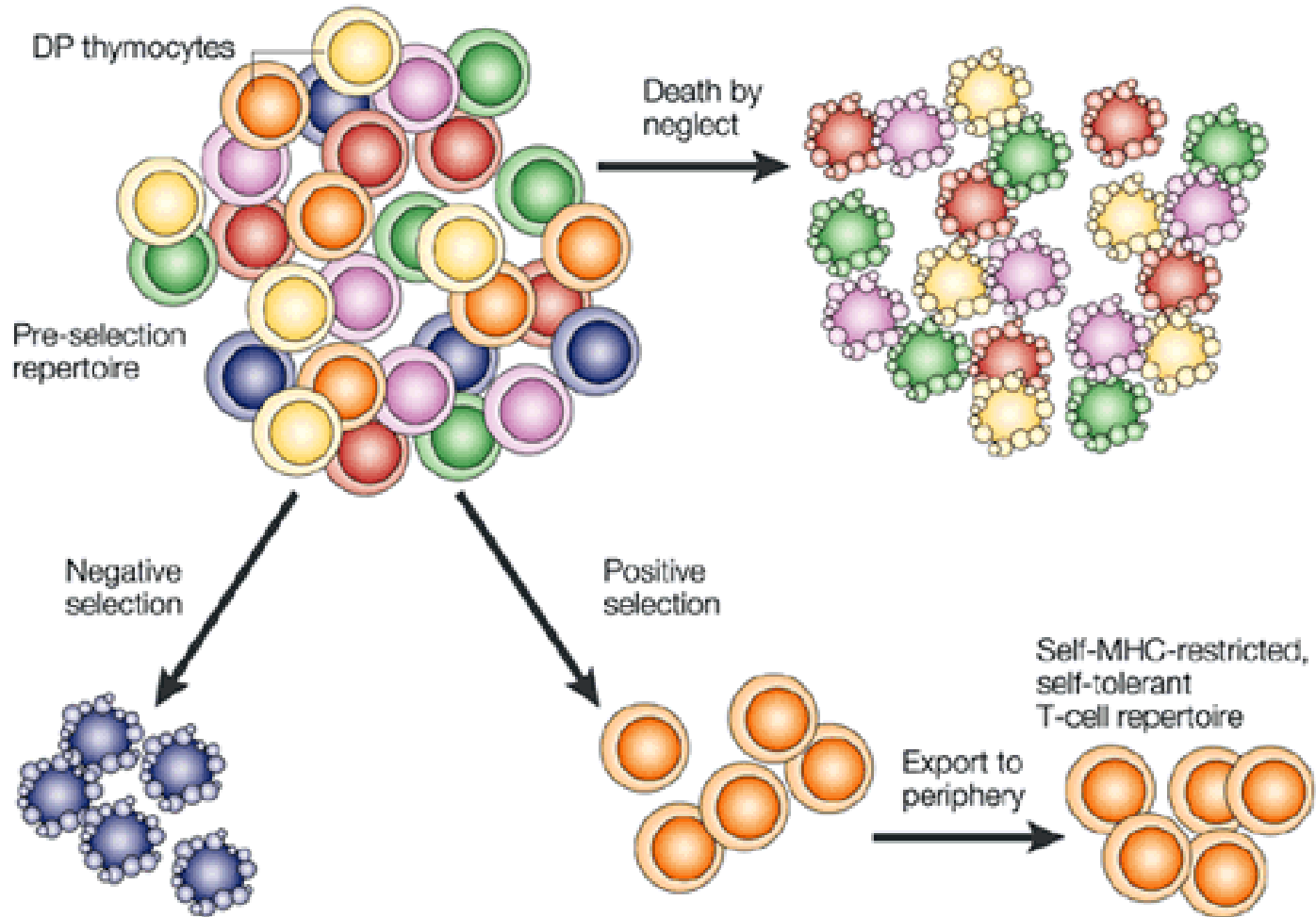


Figure 5-13 The Immune System, 2/e (© Garland Science 2005)

Možný osud T-lymfocytů v thymu



Základní subpopulace T-lymfocytů

- Cytotoxické T-lymfocyty (CD8+): zabíjejí cílové buňky. Rozeznávají komplex HLA-I-antigenní polypeptid.
- Pomocné T-lymfocyty (CD4+): produkcí pomocných signálů umožňují aktivaci a diferenciaci B-lymfocytů a aktivaci makrofágů. Rozeznávají komplex HLA-II-antigenní polypeptid.
- Regulační T-lymfocyty (CD4+): účastní se udržování imunitní tolerance

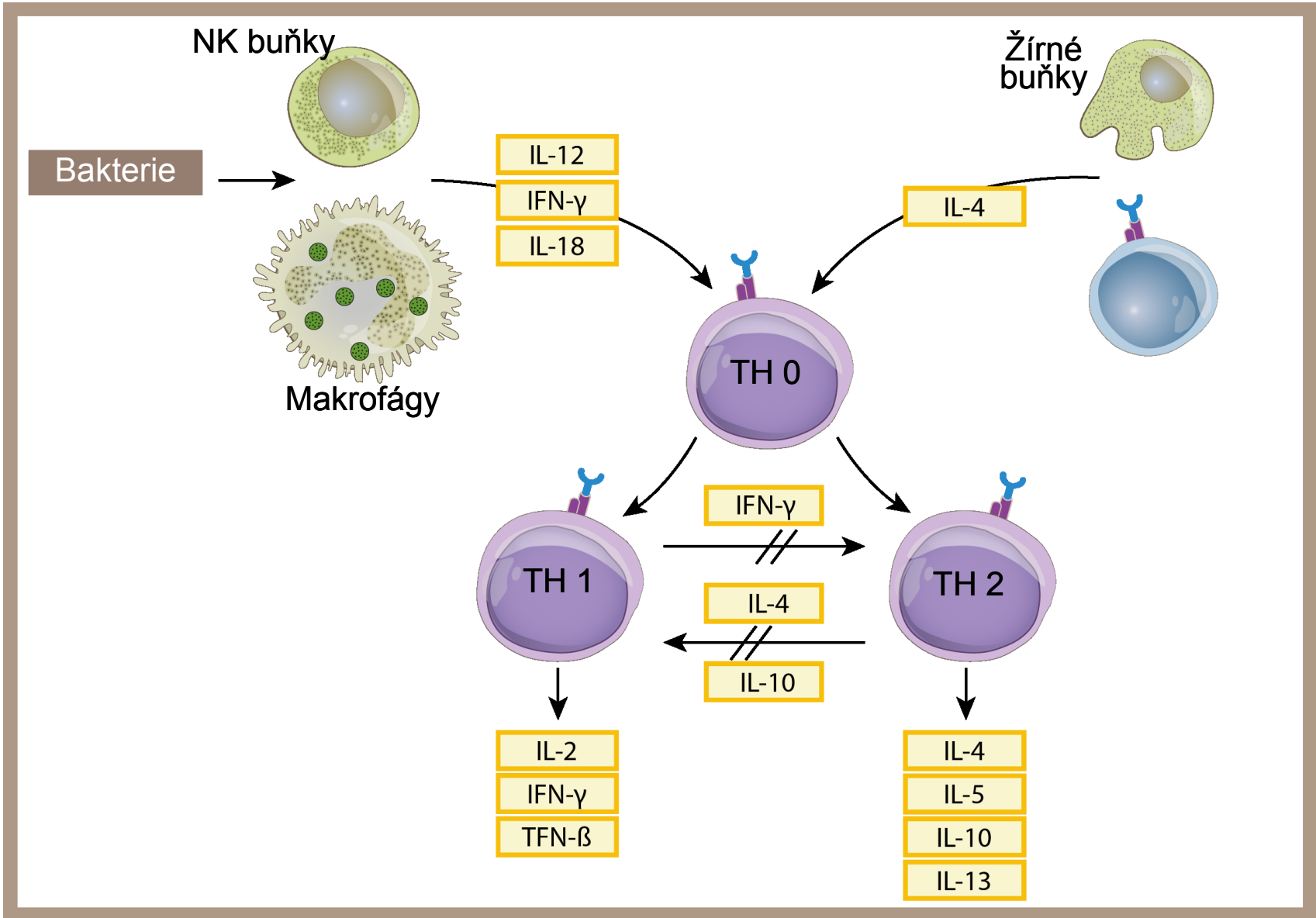
Subpopulace T_h lymfocytů

- **T_h1 lymfocyty**
 - Produkce IFN- γ , IL-2, IL-3,
 - Stimulují funkci makrofágů, působí prozánětlivě
 - Účast v patogenezi např. roztroušené mozkomíšní sklerózy
- **T_h2 lymfocyty**
 - Produkce IL-3, IL-4, IL-5, IL-6, IL-10, IL-13
 - Stimulují produkci protilátek, včetně IgE
 - Účast v patogenezi např. atopických chorob
- **T_h17 lymfocyty**
 - Produkce IL-17
 - Důležité v obraně proti infekcím.
 - Hrají důležitou roli při chronických zánětlivých procesech.

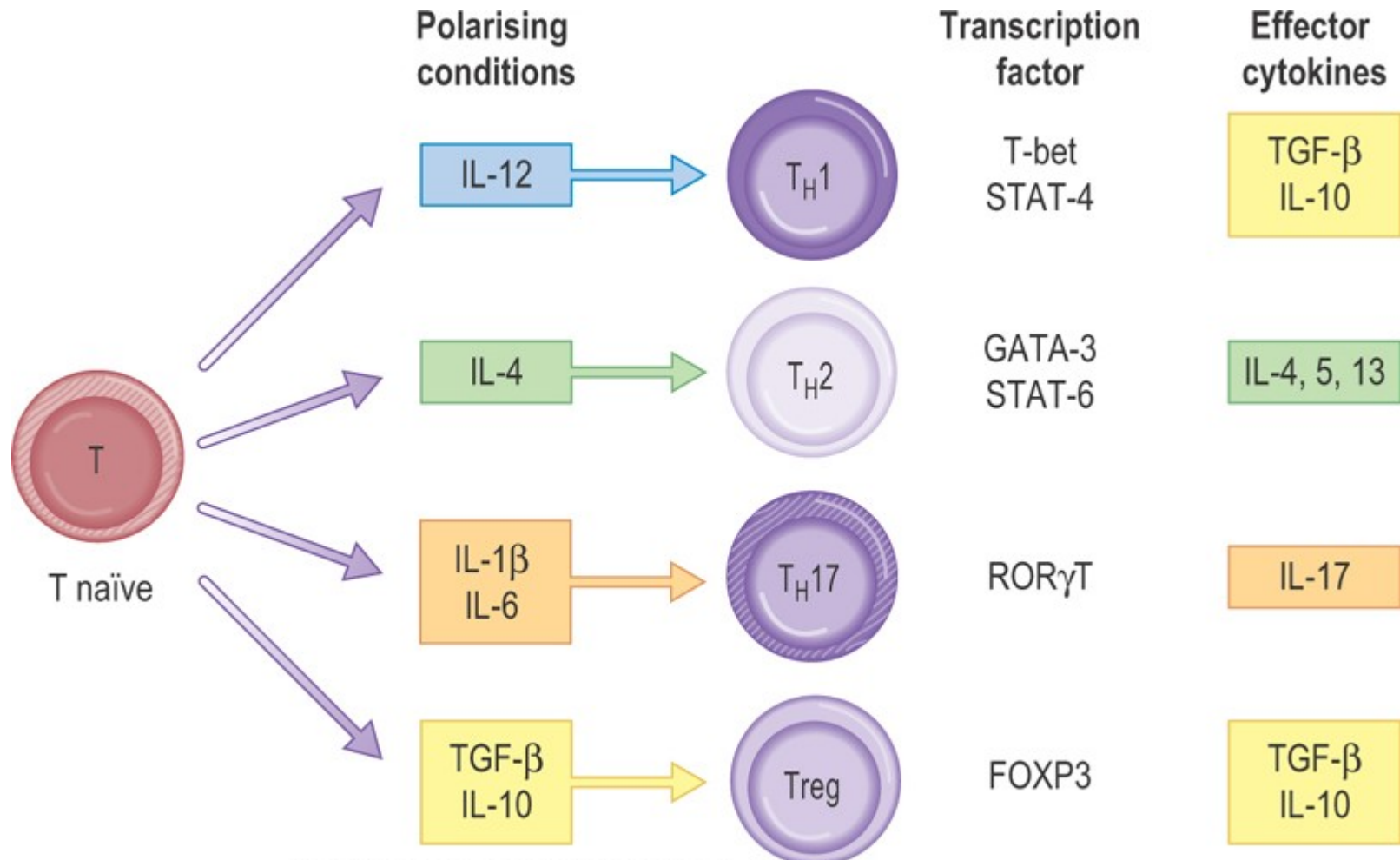
Další subpopulace

- **T_h9 lymfocyty**
 - Produkují hlavně IL-9
 - Hrají roli při alergických a autoimunitních chorobách, v protinádorové imunitě
- **T_h22 lymfocyty**
 - Produkce IL-22 a TNF-alfa, ale ne IFN-gamma, IL-4, nebo IL-17.
 - Účast hlavně v kožních zánětlivých procesech (psoriáza) s dalšími subepitelálními tkáněmi (alergické fenomény). Význam při hojení ran.
- **T_h25 lymfocyty**
- **T_{fh} lymfocyty**
 - Nacházejí se především v lymfoidních foliklech
 - Vysoká exprese CXCR5, CD40L
 - Pomoc B-lymfocytům
 - Tvorba IL-21, IL-4

Vývoj TH1 a TH2 lymfocytů



O tom, kam se bude vyvíjet Th0 lymfocyt rozhoduje cytokinové prostředí

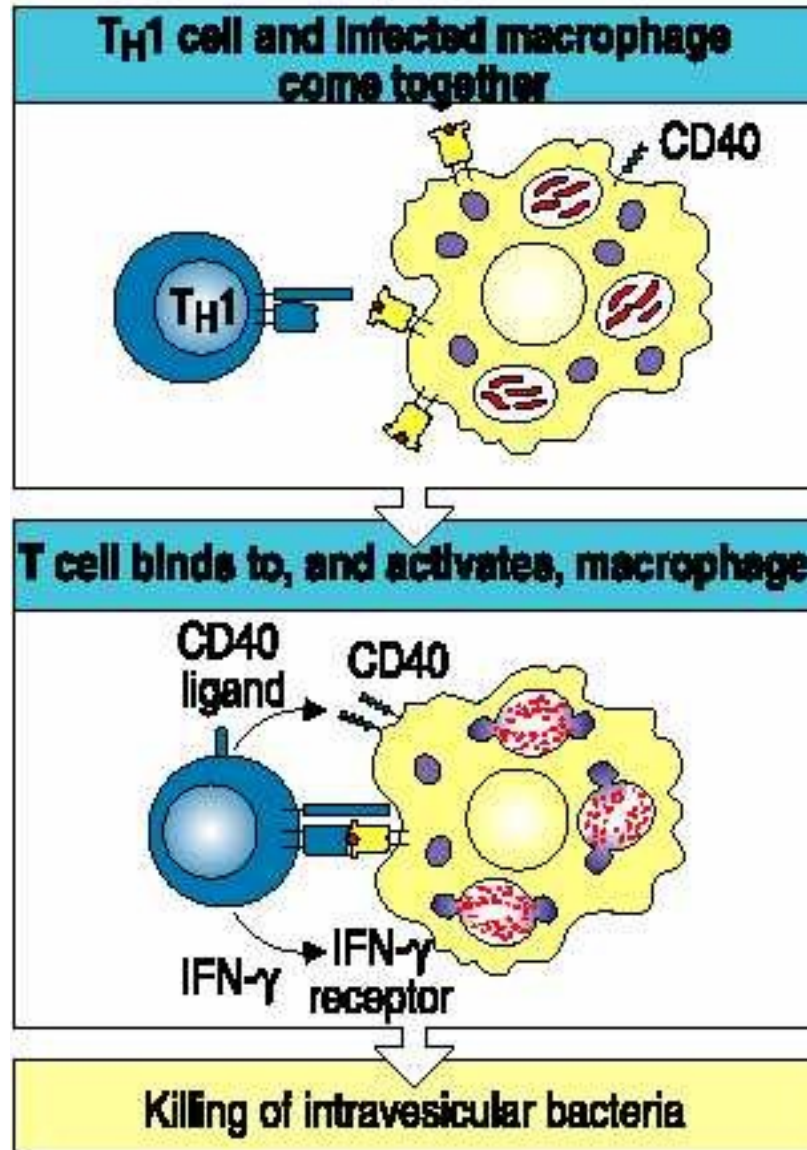


T_h1 lymfocyty

- Produkují zejména IFN- γ , IL-2, IL-3.
- Diferencují se pod vlivem IL-12, IL-18, IFN- γ
- Působí prozánětlivě, stimulují funkci makrofágů.
- Snad se spolupodílejí se na patogenezi autoimunitní thyreoiditidy, roztroušené mozkomíšní sklerózy.
- Produkci IFN- γ , tlumí funkci T_h2 lymfocytů.
- Hrají důležitou roli v akutní rejekci štěpu.

Funkce Th1 buněk

Figure 6.27

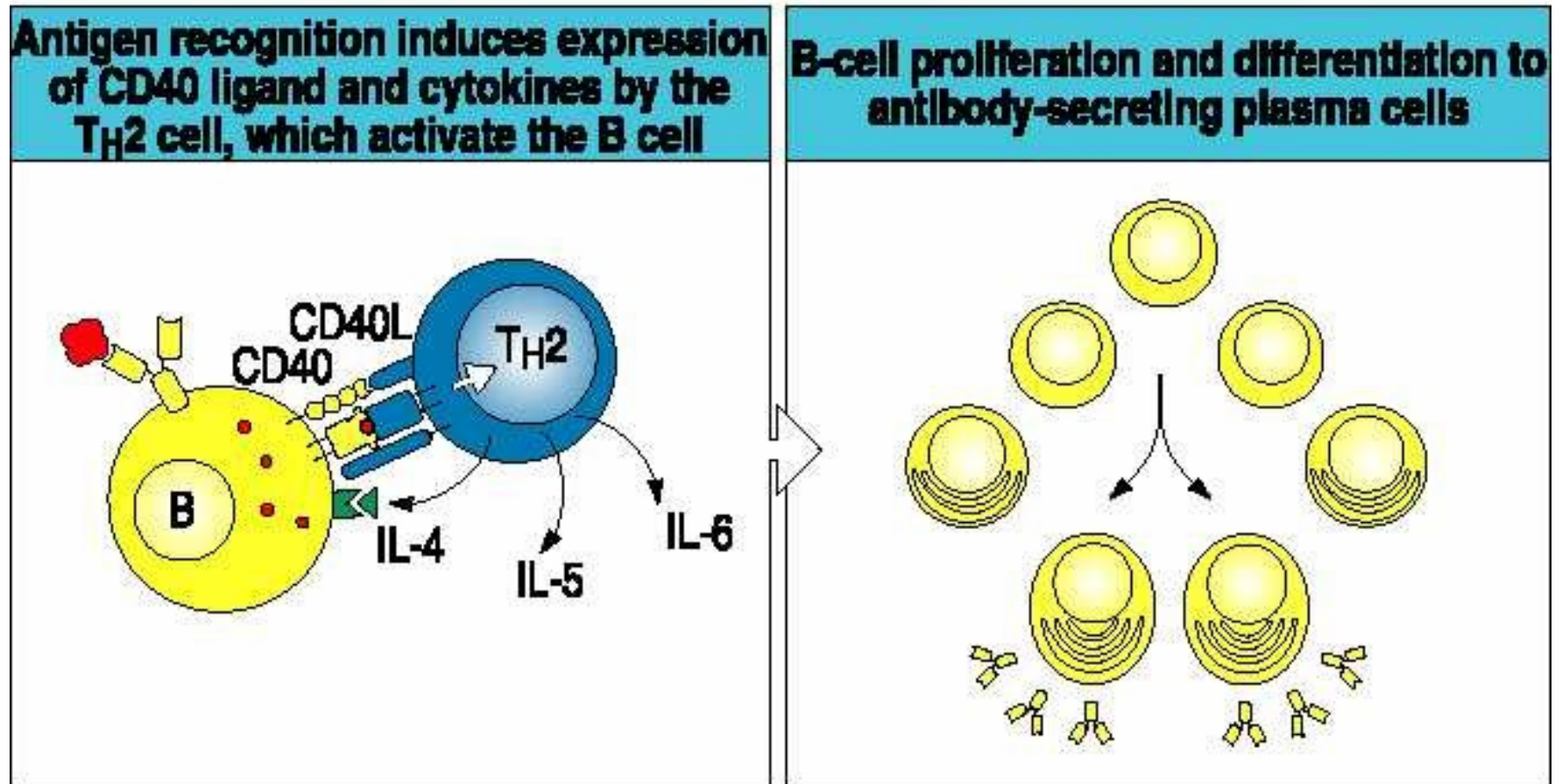


T_h2 lymfocyty

- Produkují zejména IL-3, IL-4, IL-5, IL-10.
- Diferencují se pod vlivem IL-4
- Stimulují tvorbu protilátek.
- Spolupodílejí se na patogenezi atopických chorob.
- Jejich predominance se objevuje během těhotenství.
- Produkci IL-10 a IL-4 tlumí funkci T_h1 lymfocytů.

Pro tvorbu protilátek B-lymfocyty je nutná pomoc Th2 buněk

Figure 6.30

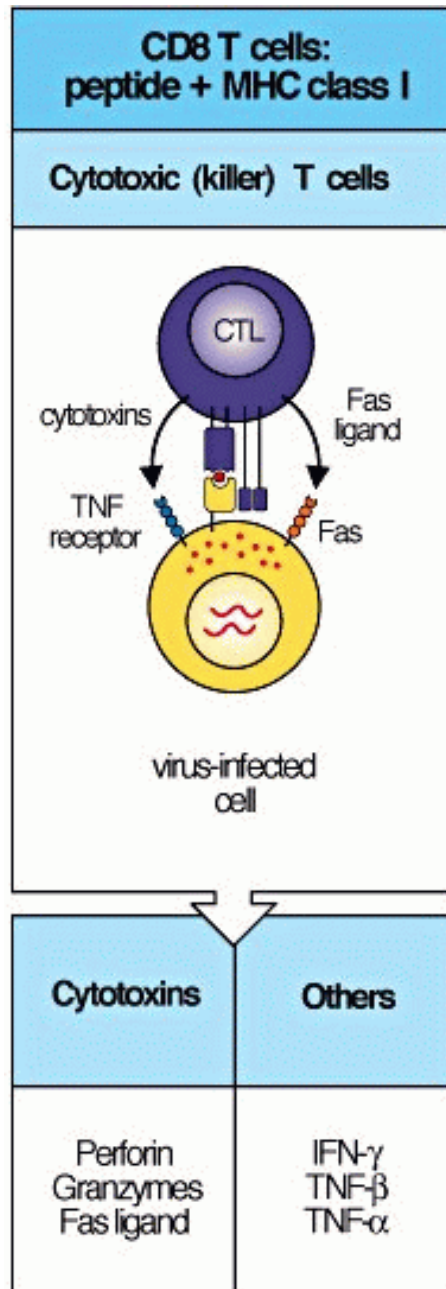


T_h17 lymfocyty

- Vznikají z antigenem-stimulovaných T-lymfocytů v prostředí IL-1 β a IL-6.
- Produkuji IL-17A , IL-17F a IL-21, IL22
- Mají význam v obraně proti extracelulárním patogenům.
- Patogeneticky se uplatňují při chronických zánětlivých procesech a vzniku některých autoimunitních chorob (?Crohnova choroba, ?Revmatoidní aritida).
- Porucha vývoje TH17 lymfocytů vede k primárnímu imunodeficitu – hyper-IgE syndromu.

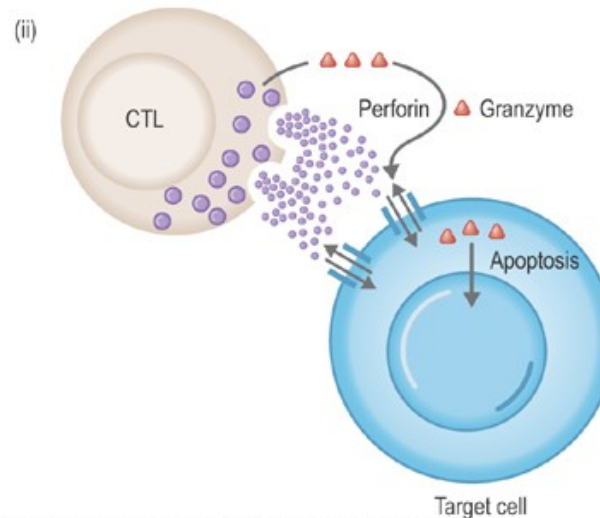
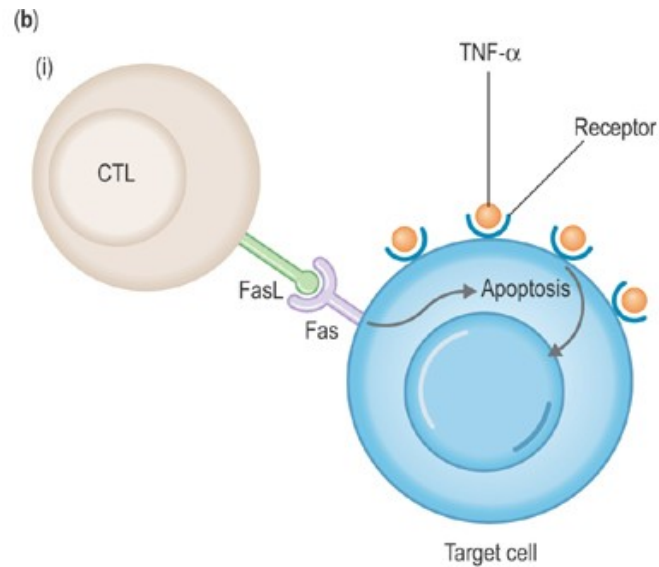
Cytotoxické T-lymfocyty

- Jsou CD8+
- Rozeznávají cizorodý antigen prezentovaný na HLA-I antigenech.
- Cytotoxicky působí perforin, dále různé mechanismy indukující apoptózu cílové buňky (granzymy, FasL, lymfotoxin).
- Jsou i důležitými producenty cytokinů (Tc1 a Tc2 buňky)



Cytotoxická funkce
CD8+ T lymfocytů

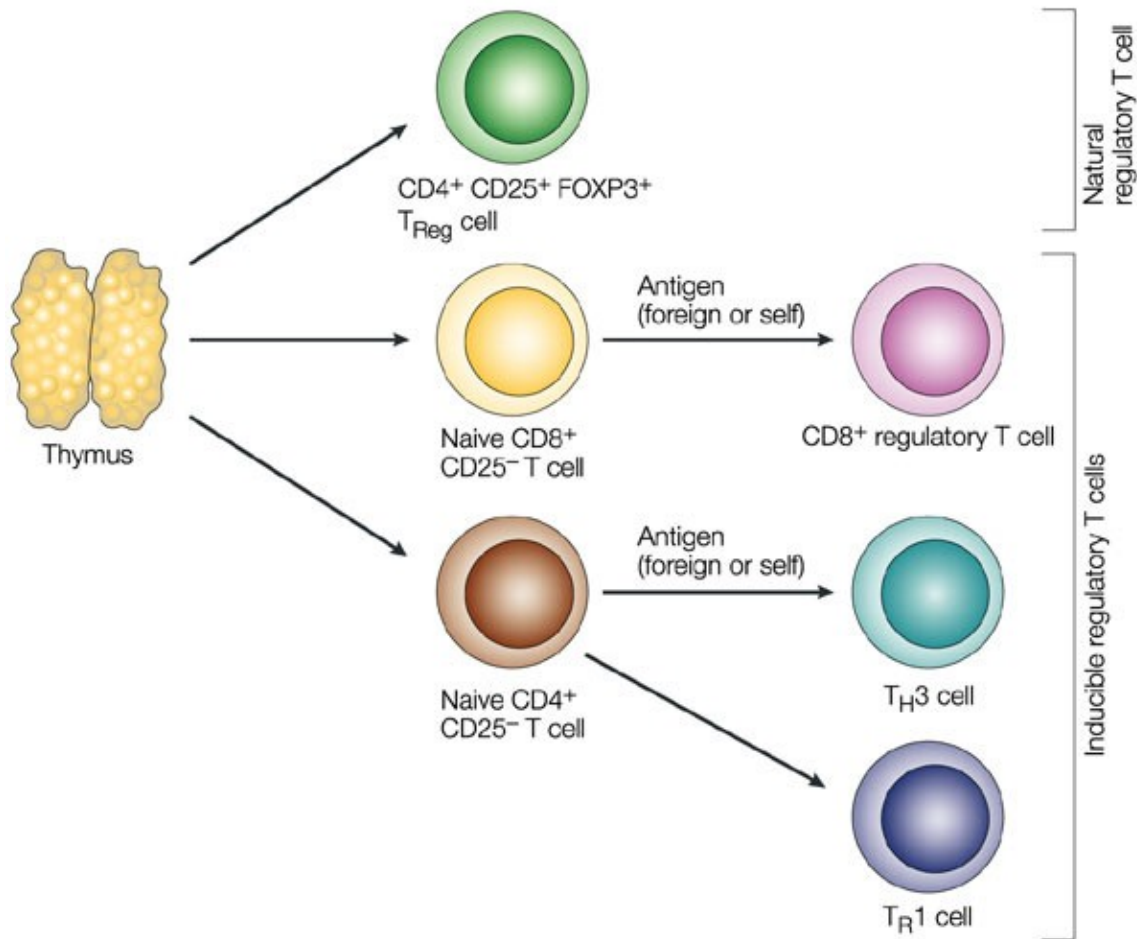
Cytotoxický efekt CD8+ lymfocytů



Cytotoxická granula

| Protein in lytic granules of cytotoxic T cells | Actions on target cells |
|---|---|
| Perforin | Polymerizes to form a pore in target membrane |
| Granzymes | Serine proteases, which activate apoptosis once in the cytoplasm of the target cell |

Základní typy regulačních T-lymfocytů



T_{reg} lymfocyty

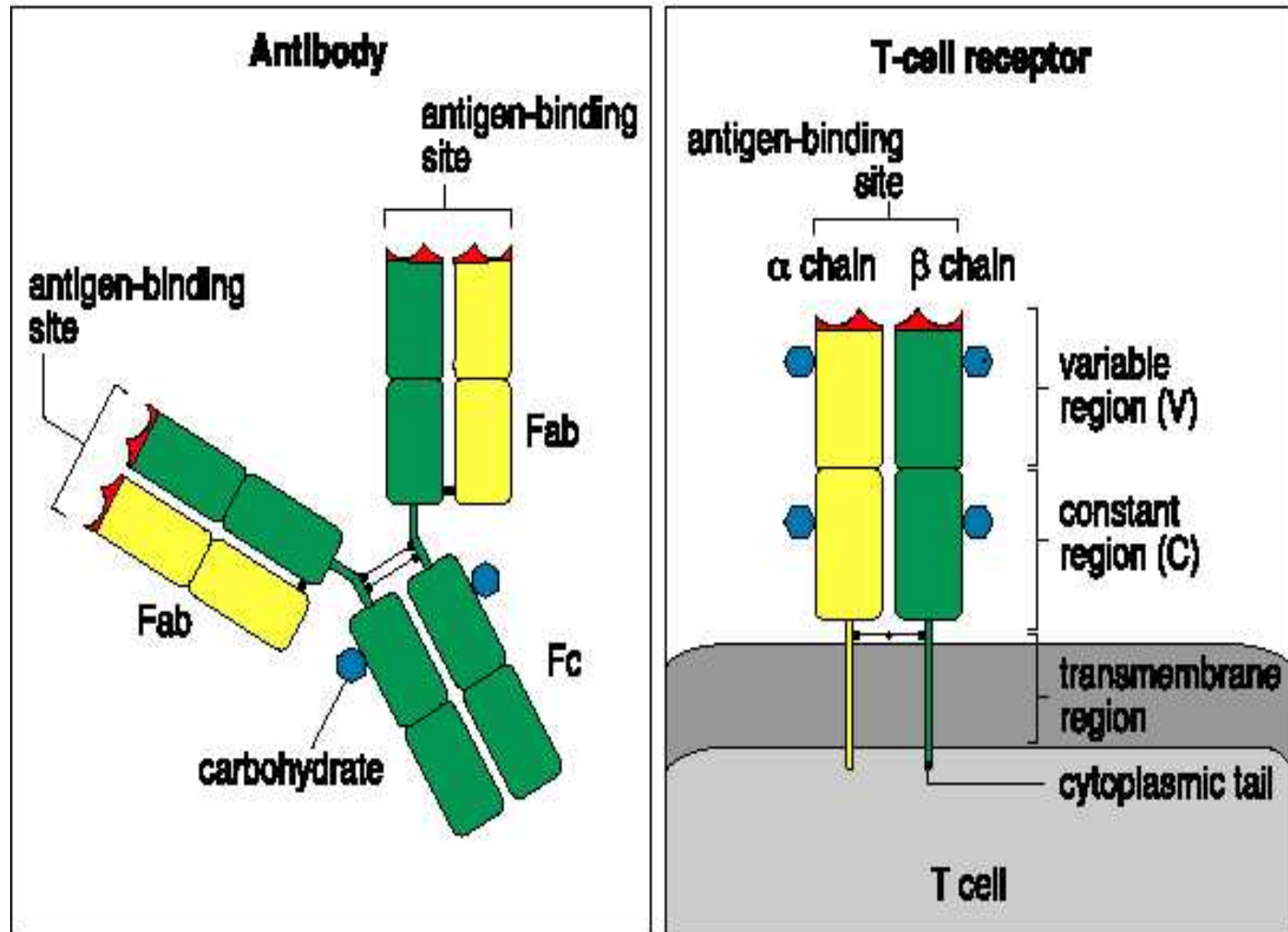
- Samostatná subpopulace přirozeně regulačních buněk.
- Vývoj v thymu, za určitých okolností je možný vývoj i v periférii (indukované T-reg lymfocyty – i T_{reg}).
- Transkripčním faktorem je FOXP3 (možné terapeutické využití, využití při diagnostice)
- Jsou CD4⁺CD25⁺.
- Přímo působí na jiné T-lymfocyty prostřednictvím molekuly CTLA-4 a snad i membránovou formou TGF- β .
- Tvoří asi 5-10% CD4⁺ lymfocytů.
- Zajišťují autoleranci, brání rozvoji autoimunitních chorob.
- Zajišťují ale také „autotoleranci“ nádorových buněk.

TR-1 lymfocyty

- Jedná se o indukované regulační CD4+ buňky.
- Vznikají z aktivovaných T-lymfocytů působením IL-10.
- Produkuje vysoké hladiny IL-10, IFN- γ , TGF- β , ne však IL-2.
- Není jasný vztah k obdobným tzv. Th3 buňkám, i-T_{reg}.

T-buněčný receptor

Figure 3.1



$\gamma\delta$ -T-lymfocyty

- Tvoří asi 5% lymfocytů periferní krve, výrazně častěji se objevují např. mezi epiteliemi.
- Jsou CD3+, CD4-CD8-.
- Mají nízkou antigenní specificitu.
- Thymus není nutný pro jejich vývoj.
- Mohou reagovat s nativními antigeny nebo antigeny předloženými jinými molekulami než HLA (např. HSP).

Aktivace T-lymfocytů

Major histocompatibility complex (MHC)

- MHC je soubor molekul (glykoproteinů) odpovědných za odvržení transplantované tkáně nebo orgánu (odtud název)
- Hlavní úloha MHC spočívá v prezentaci antigenů T-lymfocytům
- Je tvořen souborem 40-50 genů seřazených na chromosomu 6
- **MHC u člověka je nazýván HLA (Human Leukocyte Antigen)**

Struktura molekul MHC

- MHC I. třídy
 - těžký **řetězec α** nekovalentně spojen s **β 2-mikroglobulinem** (kódovaným mimo MHC oblast)
 - řetězec α tvořen doménami pro vazbu peptidu (α 1, α 2), doménou podobnou imunoglobulinové doméně (α 3), transmembránovou a cytoplazmatickou částí
- MHC II. třídy
 - heterodimery 2 těžkých **řetězců α a β** spojených nekovalentní vazbou
 - řetězce tvořeny doménami pro vazbu peptidu (α 1, β 1), doménami podobnými imunoglobulinové doméně (α 2, β 2), transmembránovými a cytoplazmatickými částmi

HLA-I antigeny

- Exprimovány na všech jaderných buňkách.
- Prezentují antigeny CD8+ lymfocytům.
- Prezentované antigeny jsou produkty buněčné proteosyntézy.
- Polypeptidové řetězce mají asi 10 aminokyselin.
- Rozlišujeme 3 isotypy lidských klasických MHC glykoproteinů I.třídy (HLA-A, HLA-B, HLA-C)
- Existují rovněž tzv. neklasické MHC glykoproteiny I.třídy (HLA-E, HLA-F, HLA-G), dále CD1 (nejedná se o produkty MHC genů, ale mají strukturální a funkční podobnost)

Molekula MHC I. třídy
(HLA-A, HLA-B, HLA-C)

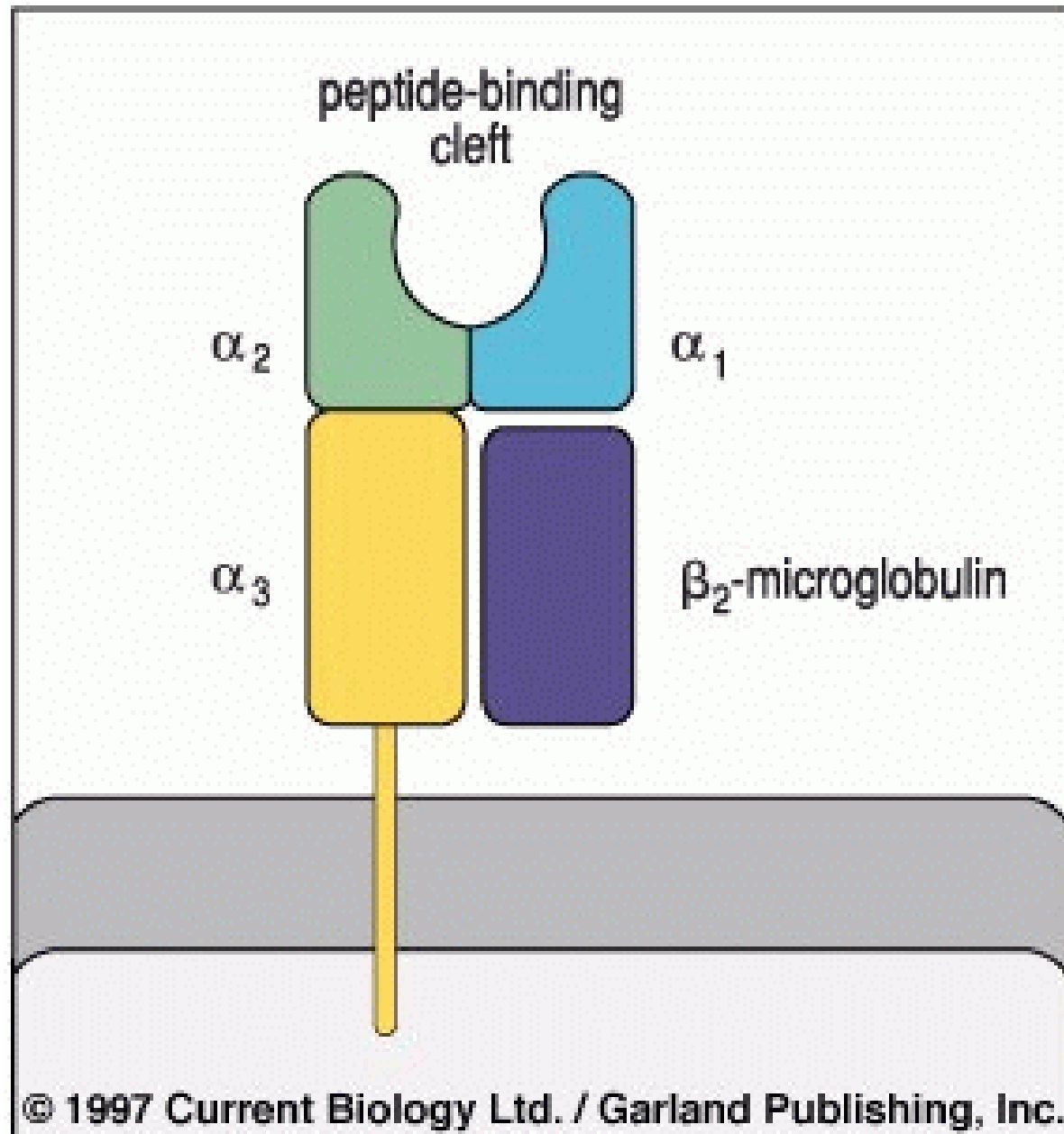
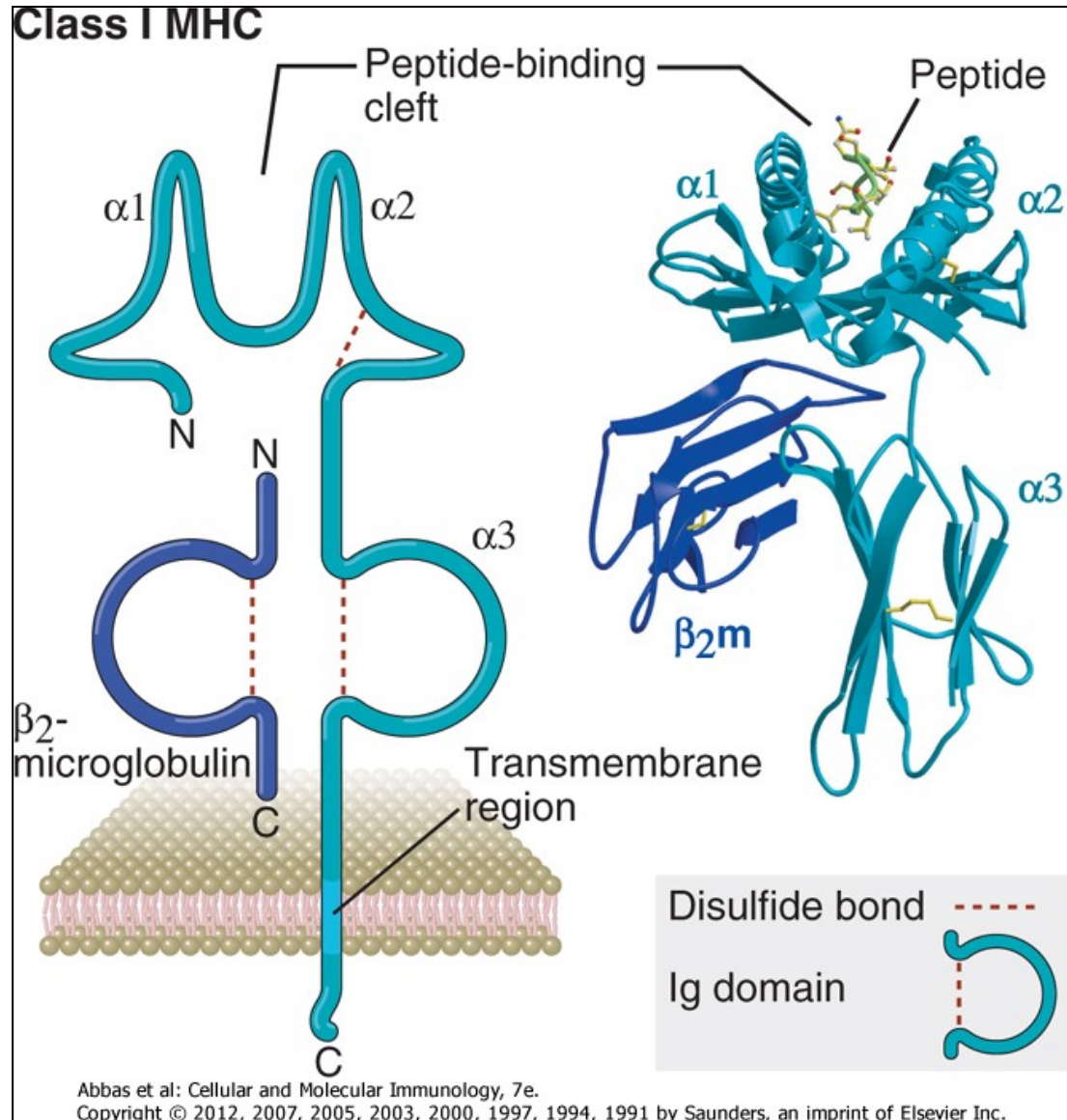


Schéma MHC I. třídy



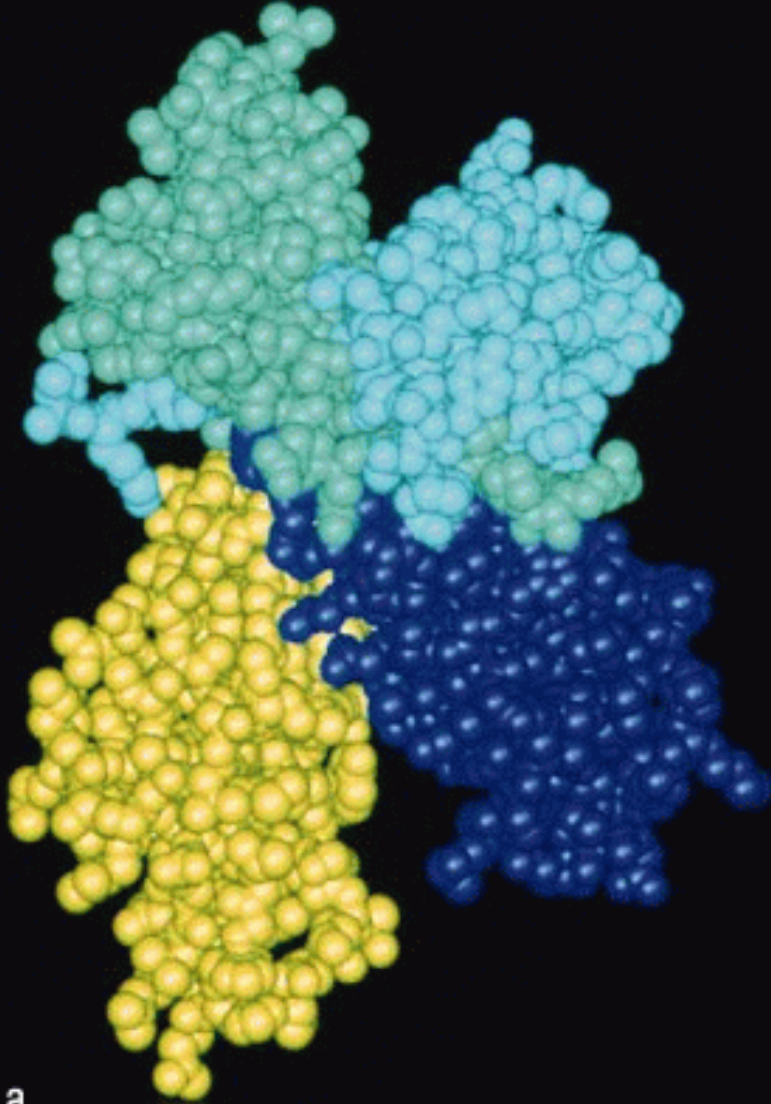
HLA-II antigeny

- Exprimovány na profesionálních antigen-prezentujících buňkách (monocyty a makrofágy, aktivované dendritické buňky, B-lymfocyty)
- Antigeny jsou předkládány CD4+ buňkám
- Antigeny jsou exogenního původu
- Polypeptidové řetězce mají asi 20 aminokyselin
- Rozlišujeme 3 izotypy MHC glykoproteinů II.třídy (HLA-DR, HLA-DQ, HLA-DP)

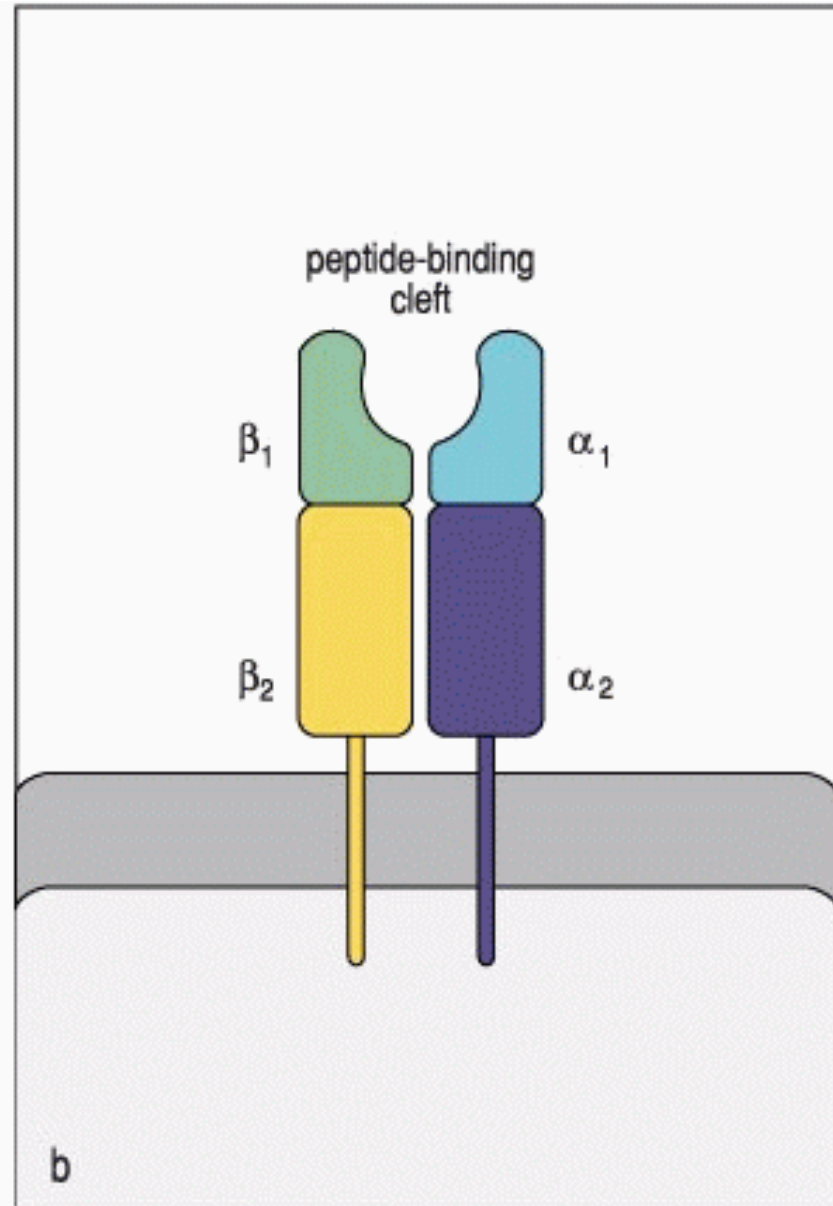
Molekula MHC II. třídy

(HLA-DR, HLA-DP, HLA-DQ)

© 1997 Current Biology Ltd. / Garland Publishing, Inc.

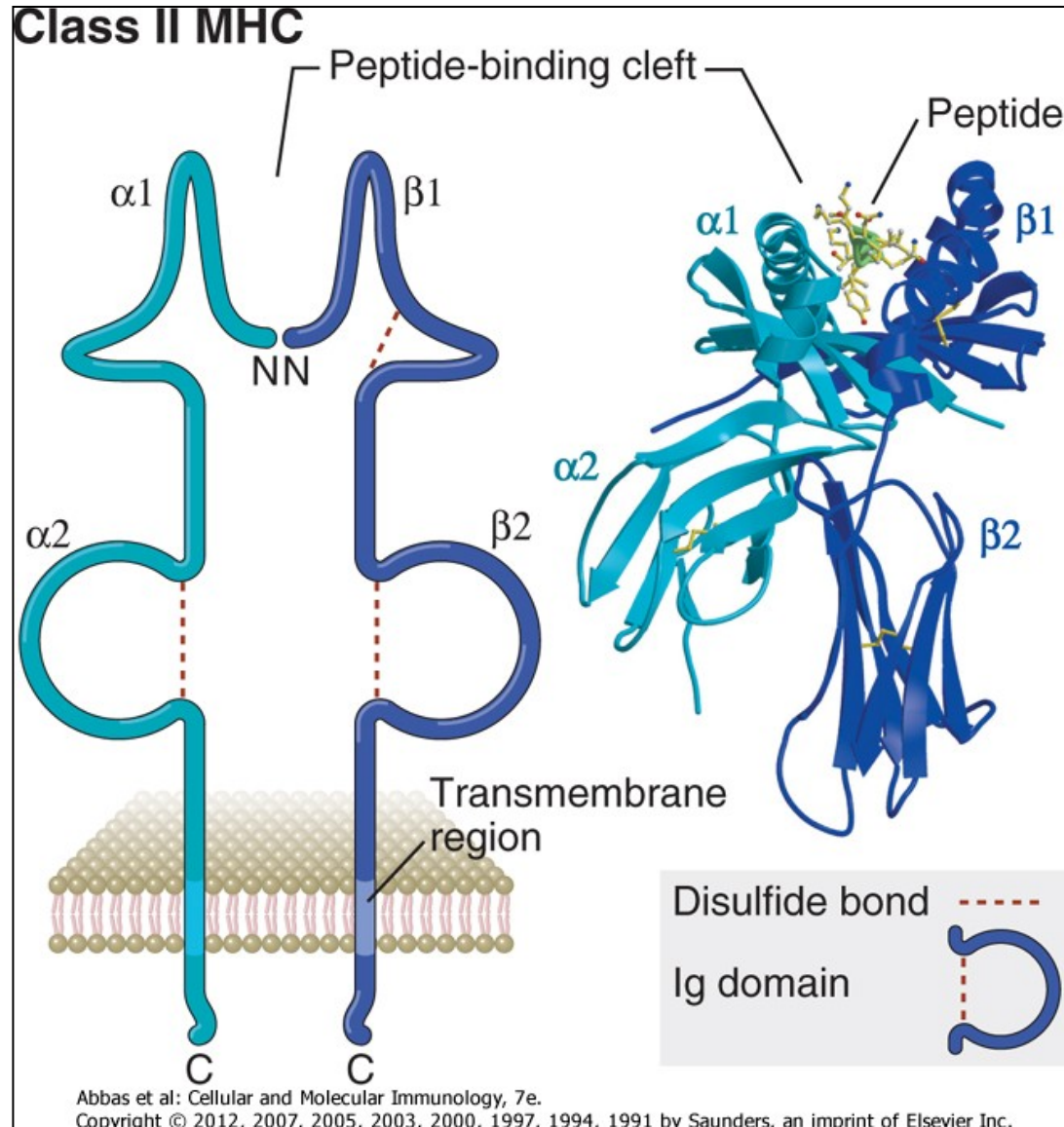


a

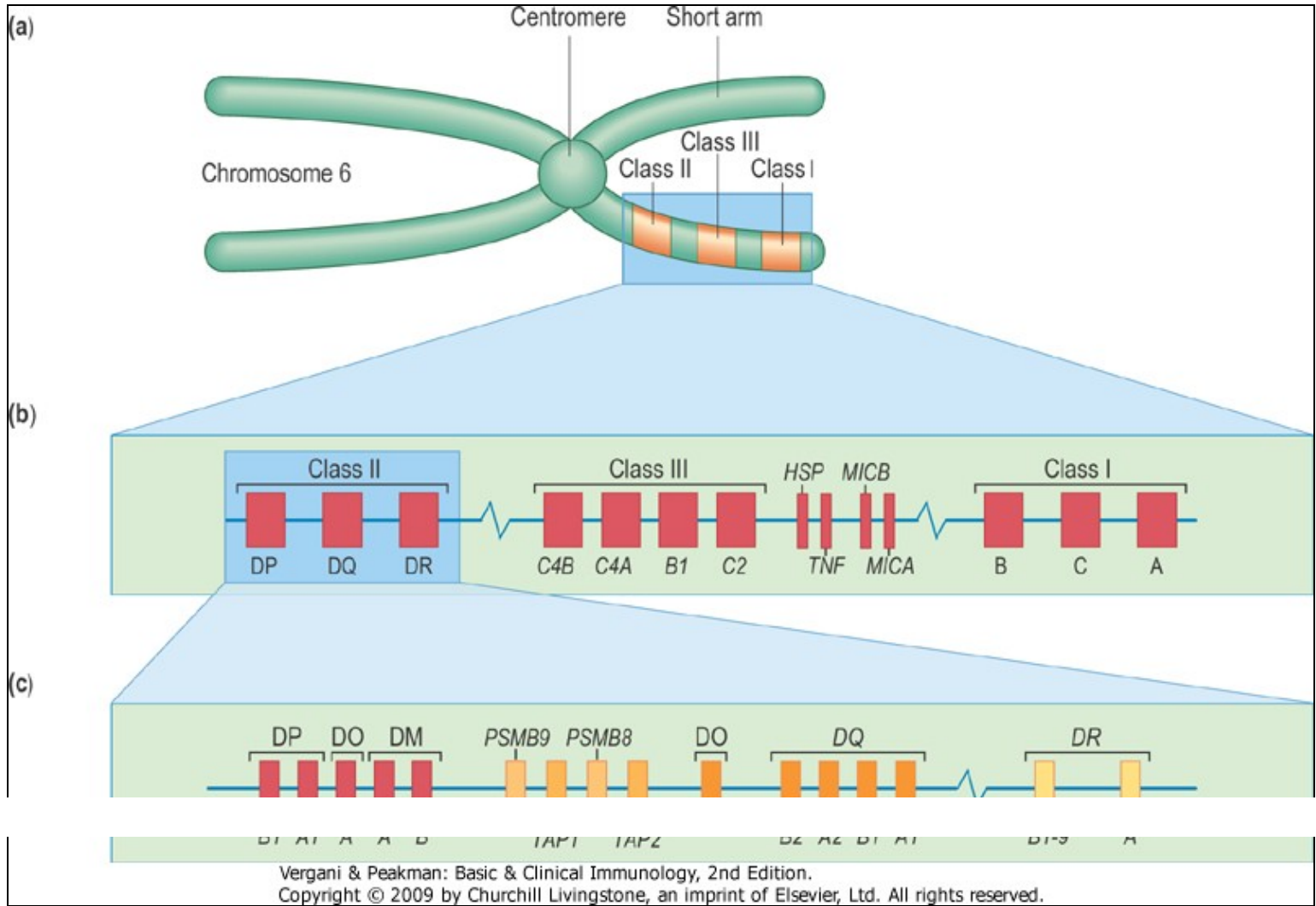


b

Schéma MHC II.třídy



Geny pro HLA jsou lokalizována na 6. chromozomu

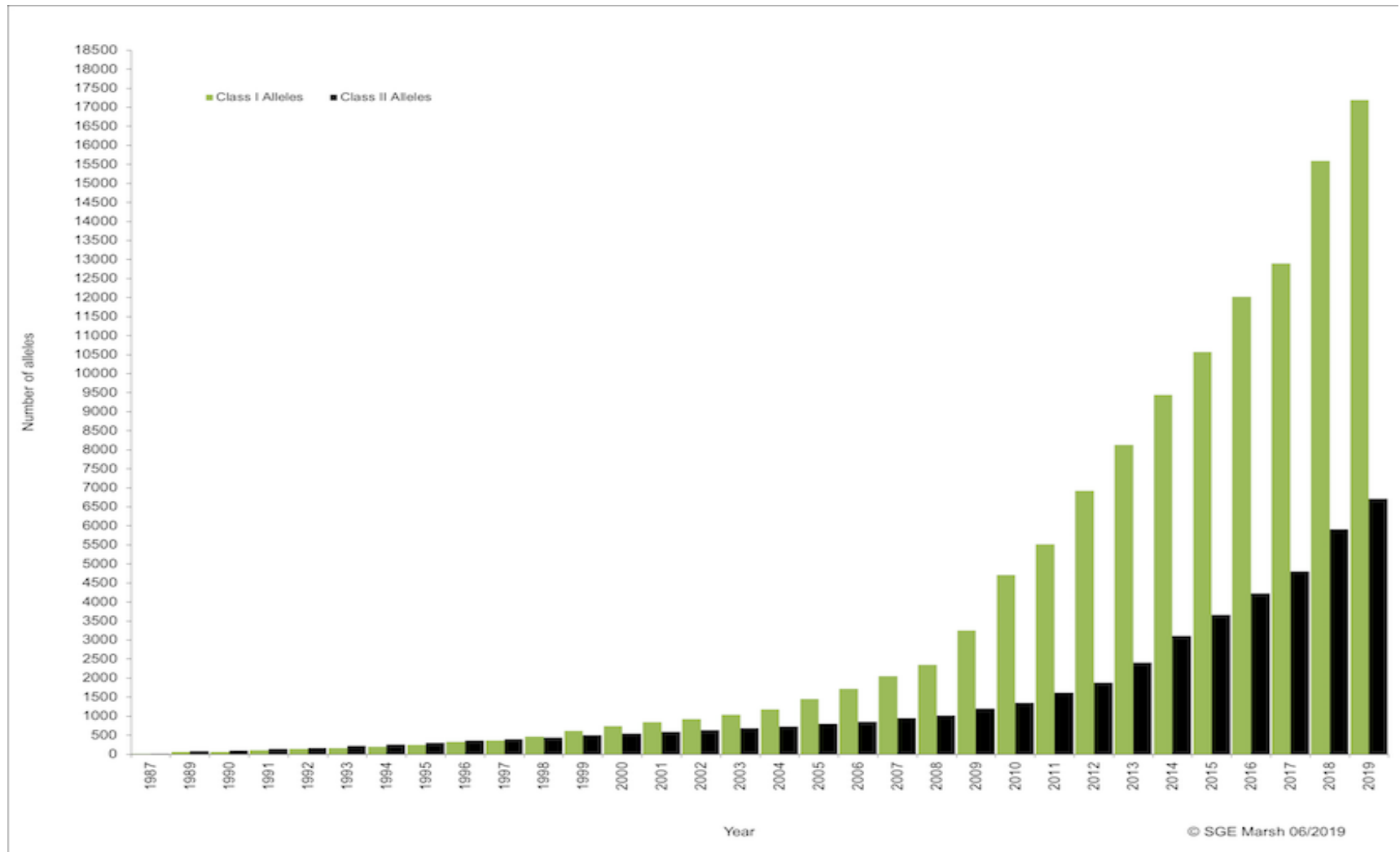


Počet známých HLA alel (2007)

| HLA locus | No. of alleles | No. of expressed proteins |
|-----------------|----------------|---------------------------|
| HLA-A | 506 | 405 |
| HLA-B | 851 | 729 |
| HLA-C | 276 | 219 |
| HLA-DRA | 3 | 2 |
| HLA-DRB1 | 476 | 404 |
| HLA-DRB3 (DR52) | 44 | 36 |
| HLA-DRB4 (DR53) | 13 | 7 |
| HLA-DRB5 (DR51) | 18 | 15 |
| HLA-DQA1 | 34 | 25 |
| HLA-DQB1 | 81 | 59 |
| HLA-DPA1 | 23 | 14 |
| HLA-DPB1 | 126 | 113 |

See ref. [23](#).

Počet známých alel HLA systému od 1987 do 6/2019



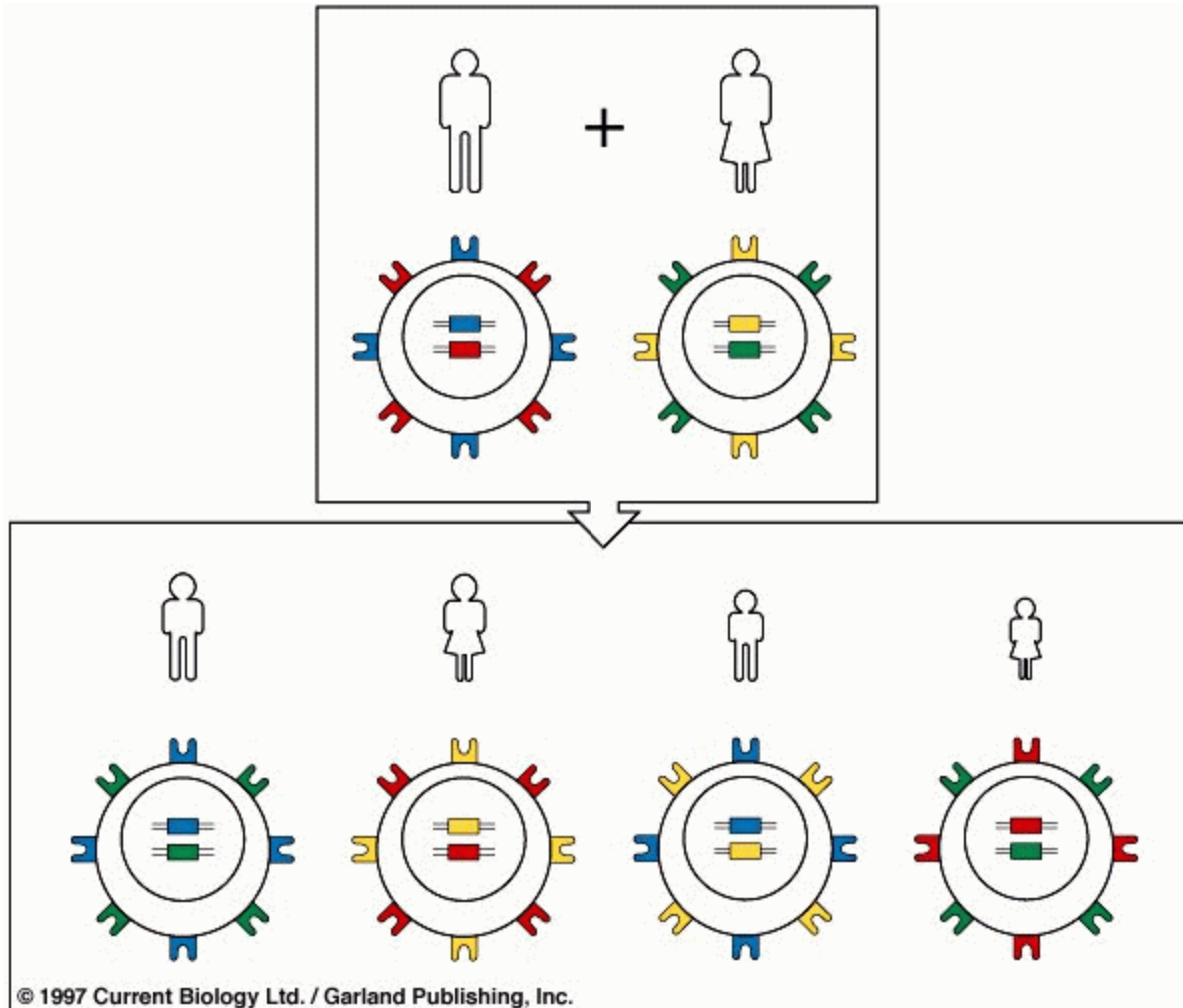
1987

2019

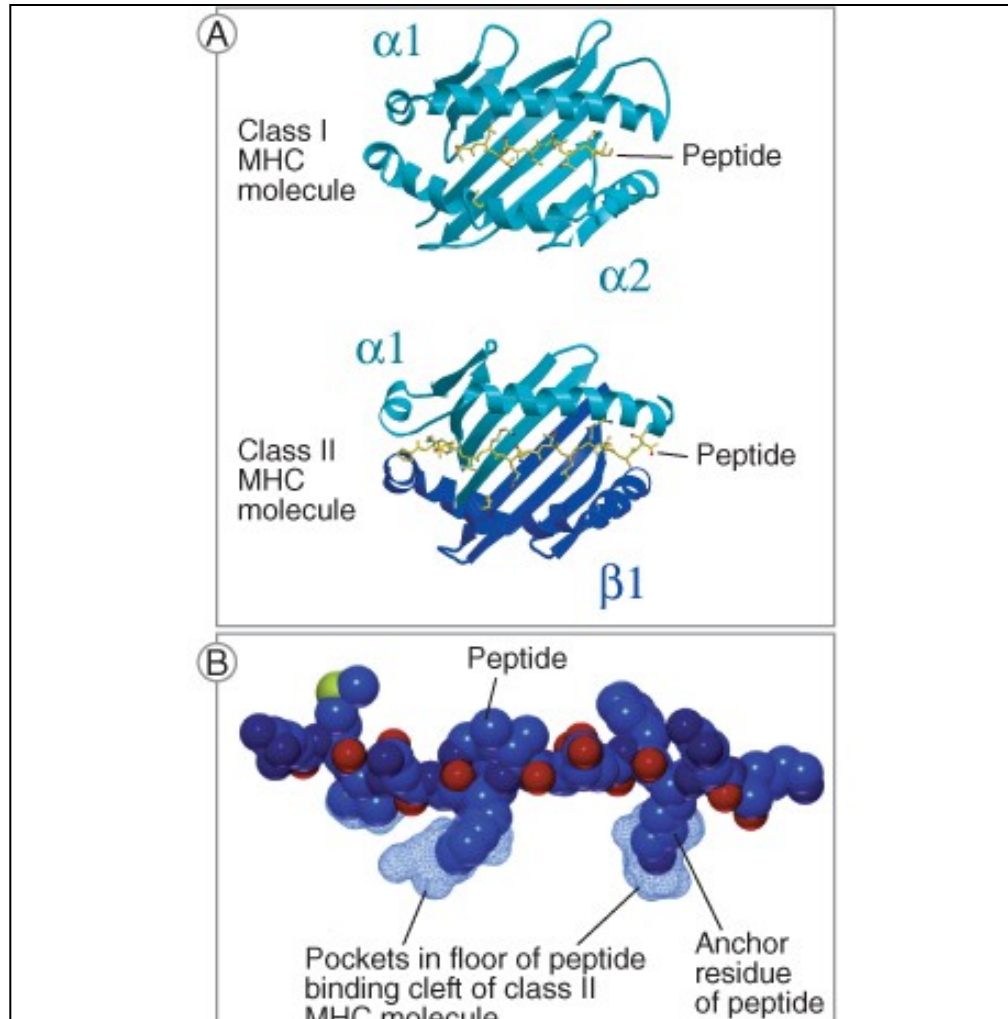
Dědičnost HLA

- Každý člověk nese 1 mateřský a 1 otcovský haplotyp (konkrétní kombinace HLA antigenů na jednom chromozomu)
- Sourozenci mohou navzájem:
 - HLA identičtí (25% sourozenců zdědí stejný haplotyp od matky i otce)
 - Haploidentičtí (50% sourozenců)
 - Zcela rozdílní (25% sourozenců)
- Důležité pro transplantologii

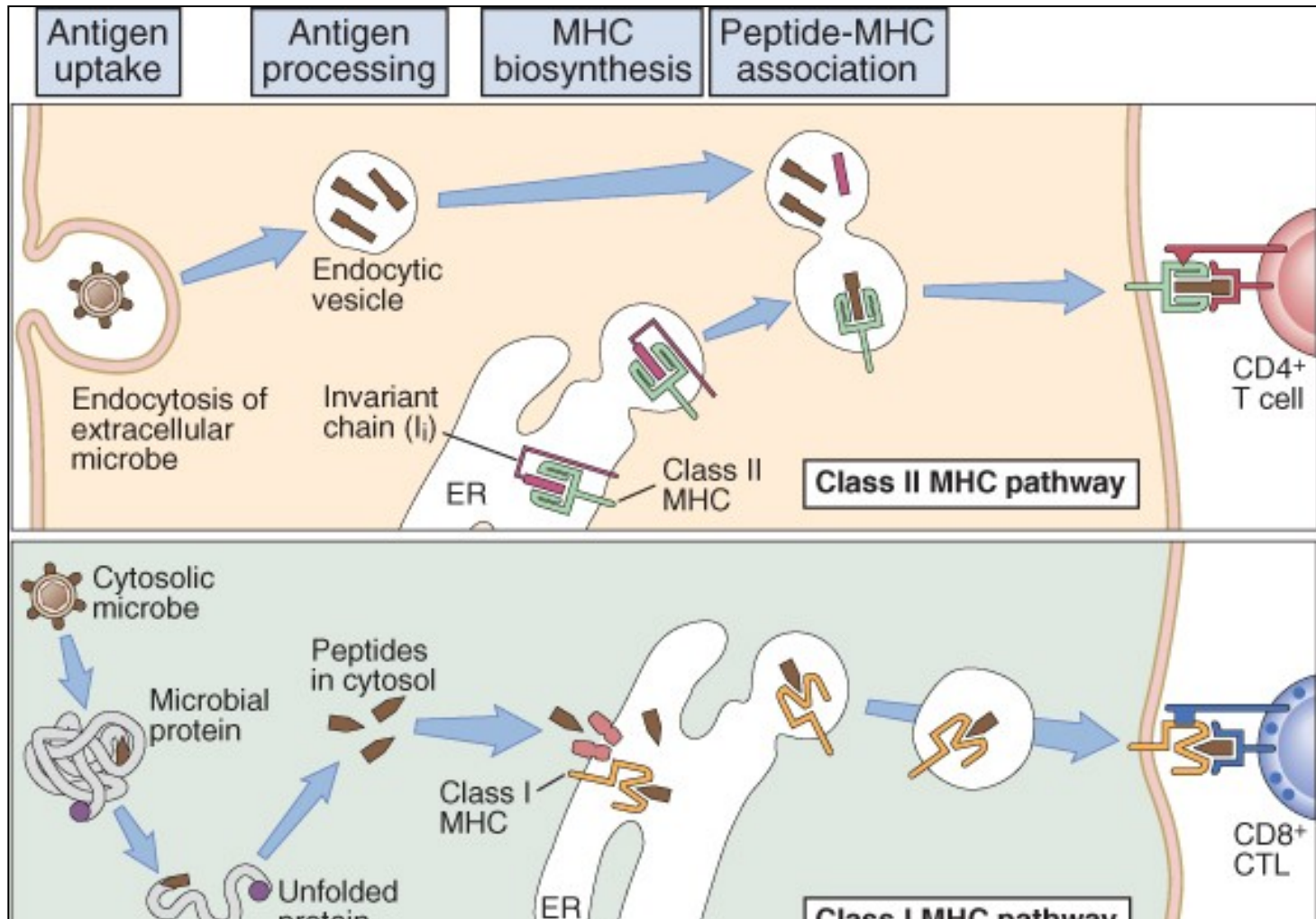
Dědičnost - kodominantní exprese



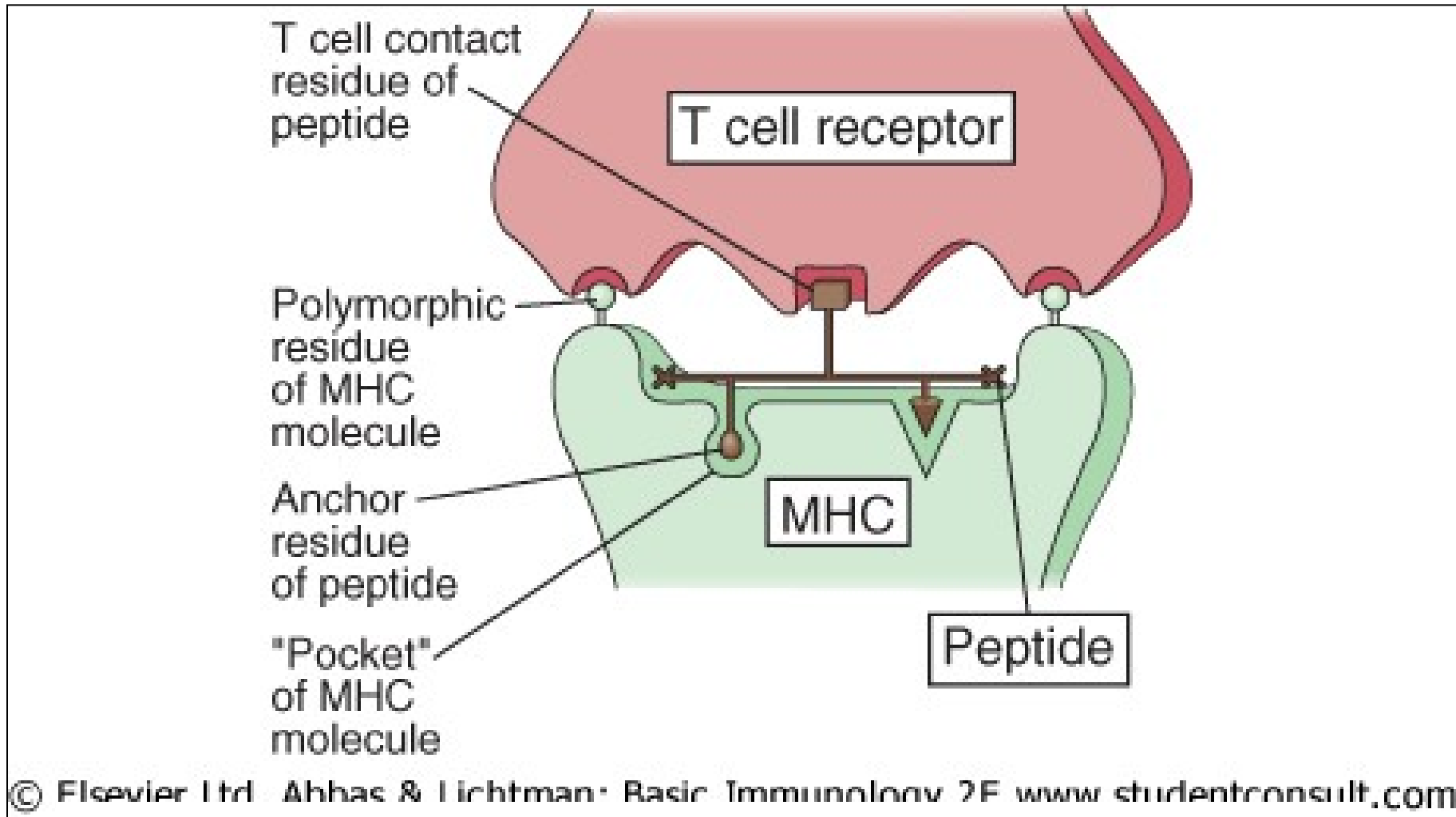
Vazba peptidů na HLA molekuly



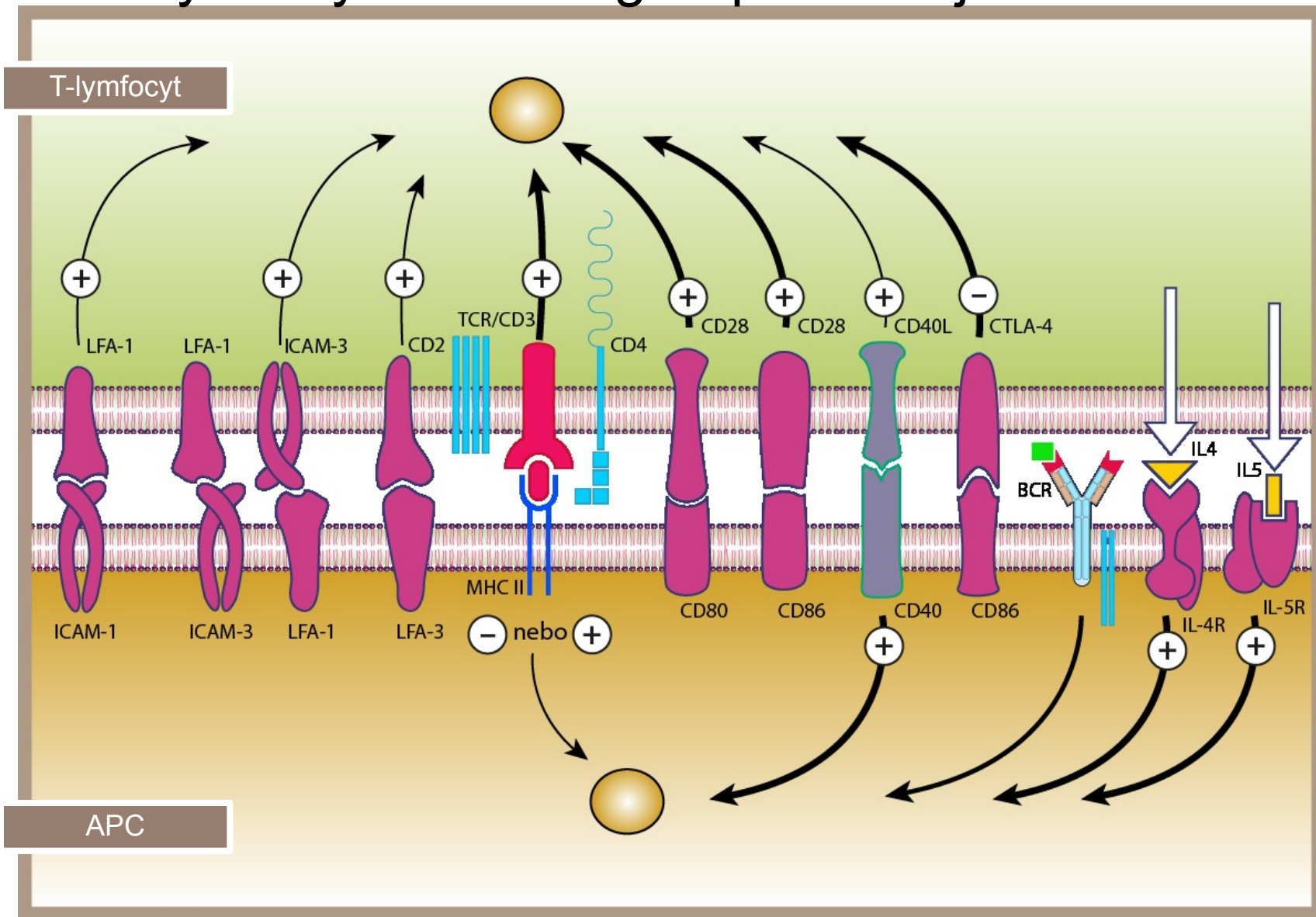
Vazba antigenu na HLA-I a HLA-II antigeny



Interakce TCR-polypeptid-HLA molekula



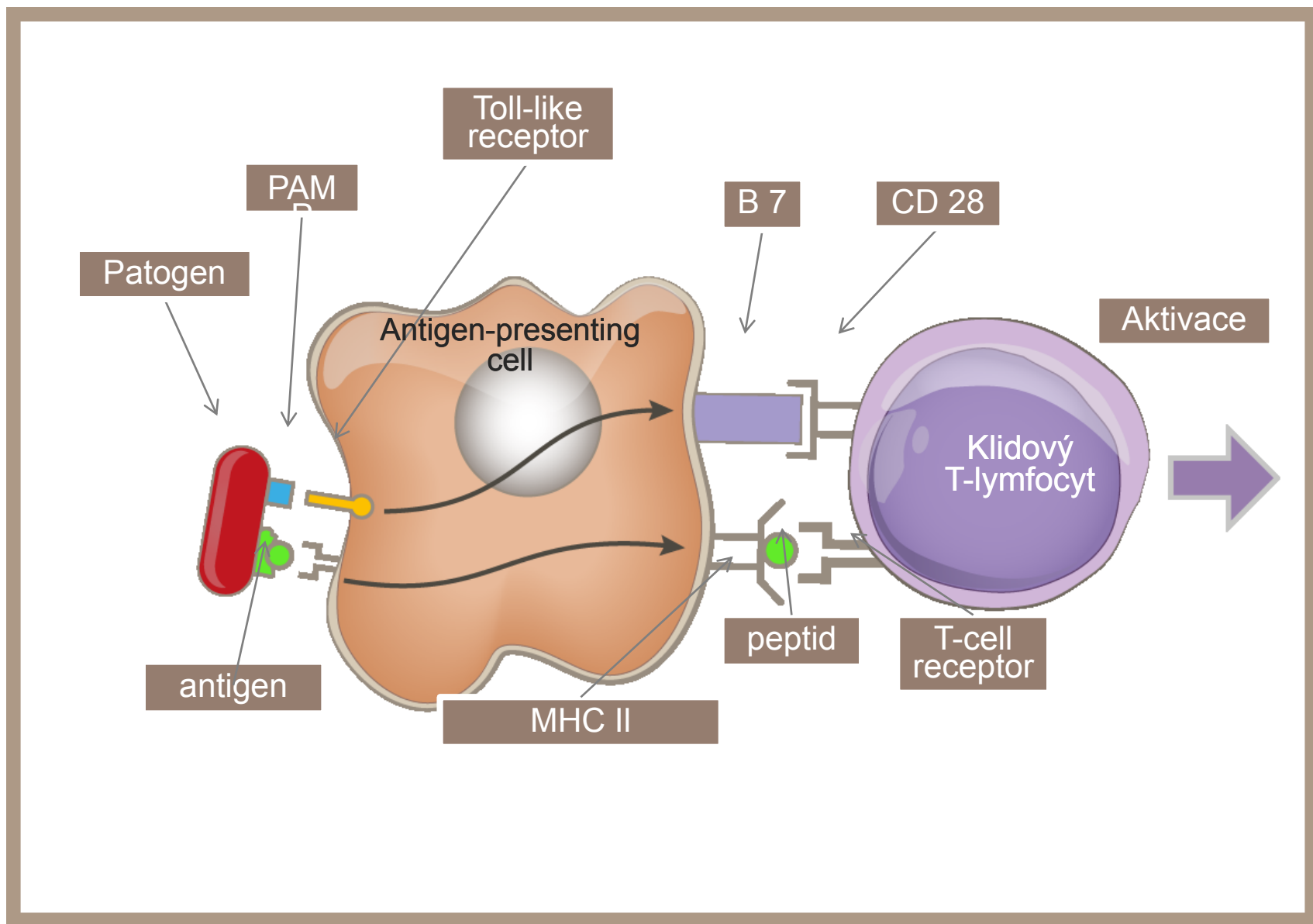
Kostimulační molekuly účastníci se interakce mezi T-lymfocylem a antigen-prezentující buňkou



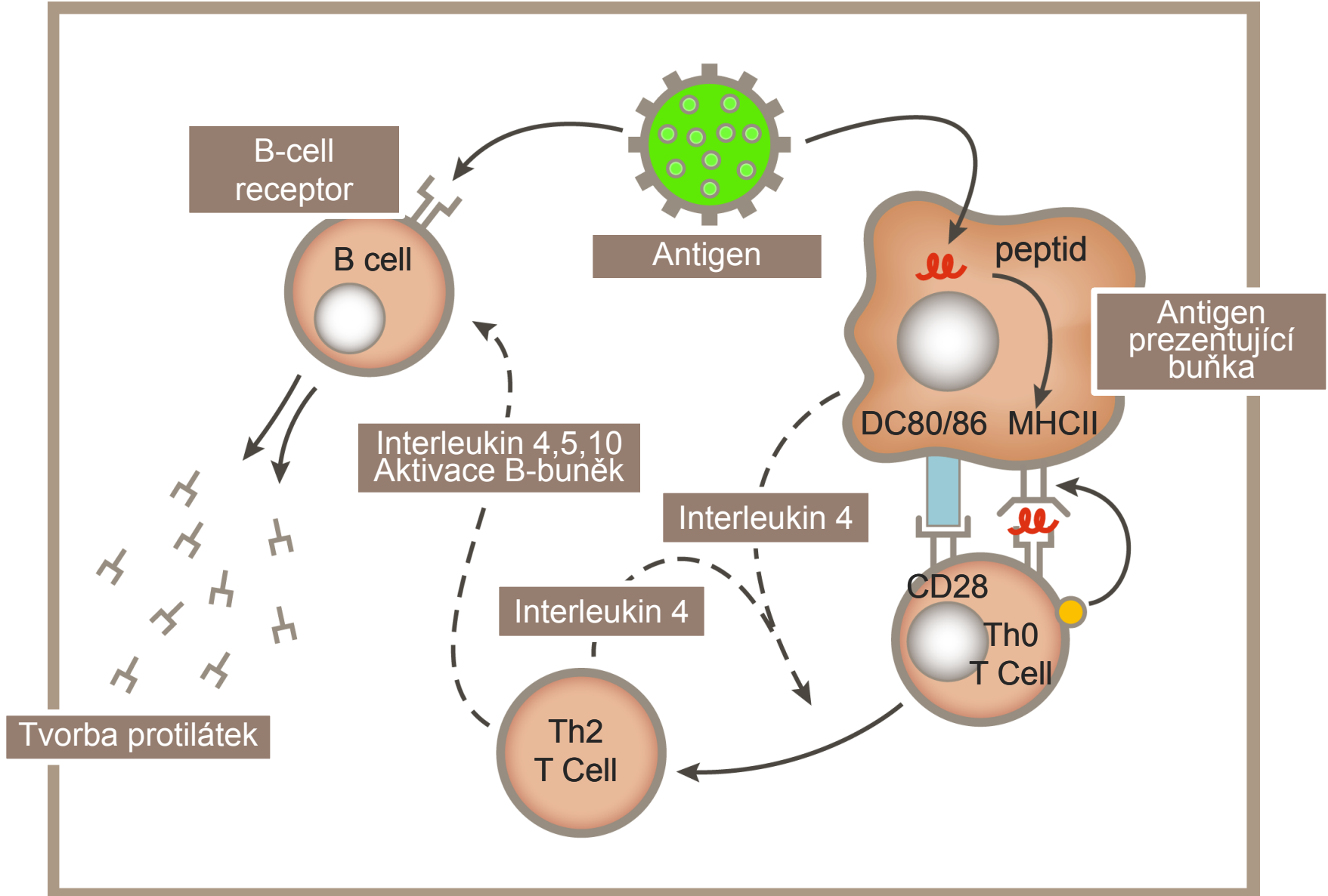
Profesionální antigen-prezentující buňky

- Aktivované dendritické buňky
- Monocyty a makrofágy
- B-lymfocyty

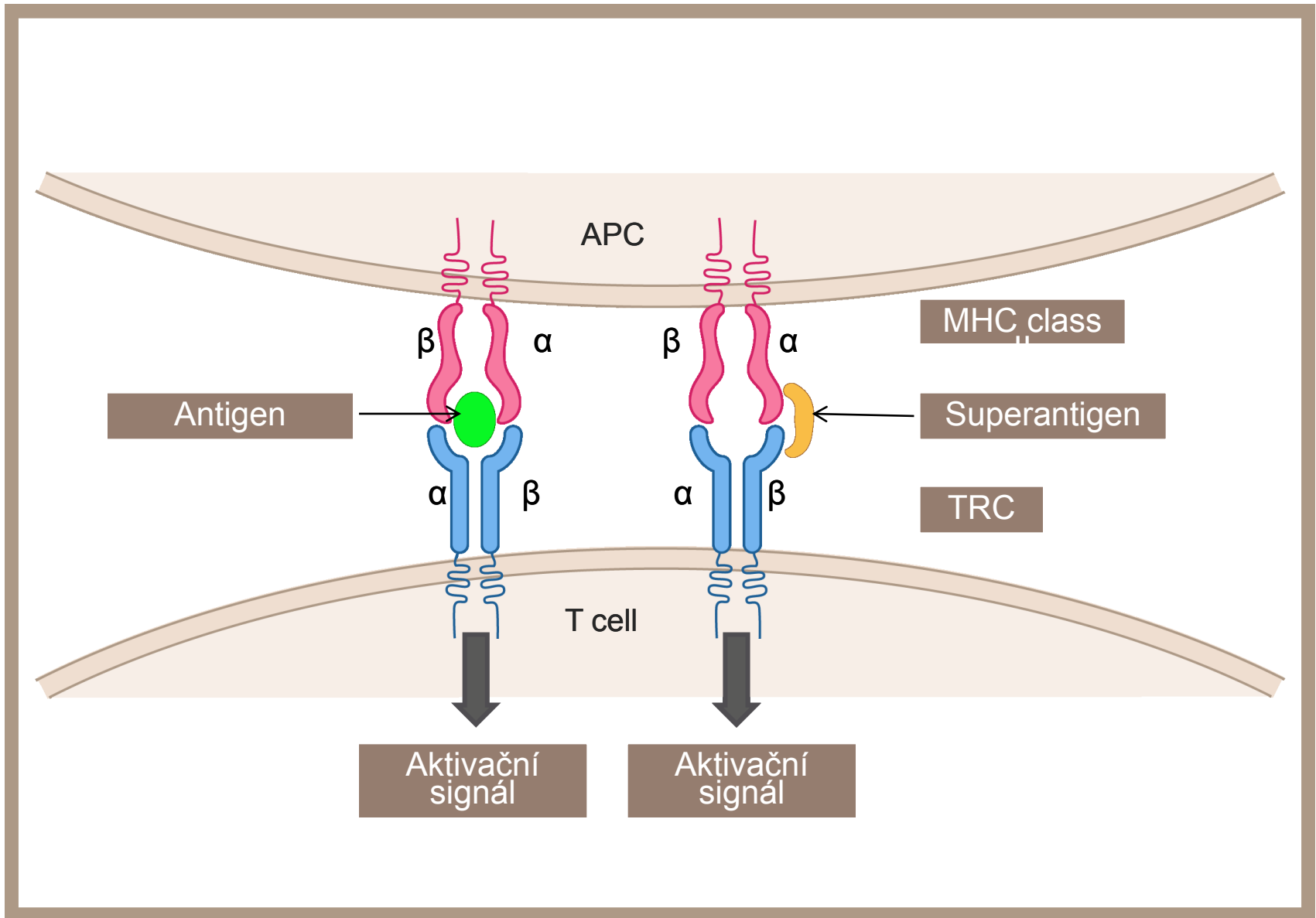
Stimulace T-lymfocyty antigenem je komplexní reakcí vyžadující vždy 2 signály



Aktivace imunitního systému antigenem



Aktivace TCR antigenem a superantigenem



Superantigeny

- Váží se na invariantní oblasti HLA-II antigenů a TCR.
- Následkem vazby je polyklonální stimulace T-lymfocytů bez přítomnosti specifického antigenu.
- Stimulace může vést k indukci autoimunity.
- Velké množství uvolněných cytokinů může způsobit těžké postižení organismu.
- Příklady: stafylokový enterotoxin, erytrogenní toxin streptokoků.